

บทที่ ๔

คุณค่าและความสำคัญของวรรณกรรมคำสอนของพระราชปรีดิธิคุณ (สุนันท์ สุภาจาโร)

วรรณกรรมมุขปาฐะที่มีการถ่ายทอดปากต่อปาก รุ่นสู่รุ่น โดยไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ประวัติศาสตร์ ตำนาน นิทาน ผนว หรือกลอนลำ เป็นต้น ที่แสดงออกด้วยการใช้ภาษาพูดหรือใช้กริยาท่าทาง เพื่อสื่อสารบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาต่างๆ แม้จะเป็นมรดกตกทอดที่มีคุณค่าในด้านวัฒนธรรม เป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงสภาพวิถีชีวิตของผู้คนและสังคมในอดีต เปรียบเหมือนกระจกเงาที่สะท้อนให้อนุชนรุ่นหลังเข้าใจในวิถีชีวิตความเป็นอยู่แต่หนหลังของบรรพบุรุษก็ตาม แต่หากสังคมนั้น ไม่มีอักษรใช้ในการสื่อสารและจารึกผลงานวรรณกรรมของตนเองเอาไว้ ก็เป็นการยากที่จะรักษาวรรณกรรมนั้นไว้ได้ หรืออาจจะถูกกลืนด้วยอารยธรรมที่สูงกว่าและสาบสูญไปในที่สุด

แม้จะมีวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบันมากมายหลายประเภท ที่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ส่วนมากจะเป็นการจารึกหรือจารในคัมภีร์ใบลาน ที่จารึกไว้เฉพาะวรรณคดีเรื่องยาว ชาดก หรือคำสำหรับยาเท่านั้น และนิยมจารึกเป็นอักษรธรรมและอักษรไทยน้อย ซึ่งในปัจจุบัน ประชาชนทั่วไปหรือผู้ที่สนใจจะศึกษายังขาดพื้นฐานความรู้ความเข้าใจในอักษรธรรมและอักษรไทยน้อย ที่จะทำให้เกิดความซาบซึ้งในอรรถรสของวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานในรูปแบบต่างๆ ได้อย่างลึกซึ้ง

พระราชปรีดิธิคุณ (สุนันท์ สุภาจาโร) จึงได้ทุ่มเทสร้างสรรค์และพัฒนาผลงานด้านวรรณกรรมคำสอนในรูปแบบต่างๆ โดยเลือกที่จะใช้ภาษาท้องถิ่นอีสานในการประพันธ์ผลงานขึ้นมา โดยมีการเรียงร้อยถ้อยคำผูกเป็นบทกลอนหรือกลอนลำ มีสัมผัสนอกและสัมผัสใน ก่อให้เกิดความสละสลวยทางภาษา มีความไพเราะน่าฟัง สามารถดึงดูดความสนใจจากผู้อ่านหรือผู้ฟังได้มากยิ่งขึ้น และท่านยังมีความสามารถในการปริวรรตวรรณกรรมคำสอนจากต้นฉบับเดิมที่เป็นอักษรธรรมและอักษรไทยน้อยมาเป็นภาษาถิ่นอีสาน ก่อให้เกิดการสืบทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่แฝงไว้ในวรรณกรรมเหล่านั้นให้คงอยู่ และทำให้รู้สึกหวงแหนในศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิม ตลอดจนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของวรรณกรรมคำสอนท้องถิ่นอีสาน แล้วหันมาช่วยกันอนุรักษ์ สืบสาน เพื่อไม่ให้องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและผลงานวรรณกรรมคำสอนท้องถิ่นอีสานเหล่านั้น เสื่อมสลายหรือสูญสิ้นไปในอนาคต

๔.๑ คุณค่าของวรรณกรรมคำสอน

วรรณกรรมคำสอนที่ปรากฏในเอกสารต่างๆ และงานวิทยานิพนธ์ของสถาบันต่างๆ มี ๑๖ เรื่องด้วยกัน ได้แก่ เรื่อง คำสอนลูกสะใภ้ ชนะสันตะขอดคำสอน ท้าวคำสอน เทวดาสอนโลก ธรรมดาสอนโลก พญาคำสอนไพร่ ปุสสอนหลาน ยอดคำสอน ย่าสอนหลาน ราชสีห์สอนลูก ลุงสอนหลาน (ฉบับไทย) ลุงสอนหลาน (ฉบับเวียงจันทน์) สมาสสงสาร สิริจันโทวาทคำสอน และ อินทิญาณสอนลูก (ฉบับพระพุทธนิรมิต) (สุนันท์ สุภาจาโร, ๒๕๔๘) ซึ่งคุณค่าของวรรณกรรมคำสอนเหล่านี้ เมื่อเทียบส่วนแล้วจะเห็นว่ามีความเหมาะสมสมควร จะเป็นรองเฉพาะวรรณกรรมนิทานเท่านั้น แม้รูปลักษณ์จะไม่เด่นเท่ากับวรรณกรรมนิทาน แต่เนื้อหาสาระที่บรรจุอยู่ ไม่ว่าจะเป็น เป็นโลกทัศน์ จริยธรรม ศิลธรรม ค่านิยม ความเชื่อ เป็นต้น เหล่านี้ นับเป็นเสน่ห์ให้ผู้ใฝ่ใจแสวงรู้ ได้เข้ามาศึกษา^๑

วรรณกรรมคำสอนที่ผู้วิจัย มุ่งศึกษา ได้แก่ วรรณกรรมคำสอนที่ประพันธ์ขึ้นโดย พระราชประสิทธิ์คุณ (สุนันท์ สุภาจาโร) เท่านั้น ส่วนของนักประพันธ์ท่านอื่นๆ ได้นำมากล่าวเสริมในบางประเด็นหรือเพื่อให้ข้อมูลชัดเจนยิ่งขึ้น โดยผลการศึกษาวรรณกรรมคำสอนของท่านมีคุณค่าในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ ด้านผดุงสังคมให้เข้มแข็ง

วรรณกรรม ถือว่าเป็นภาพสะท้อนสังคม การสะท้อนนี้มีใช่เป็นการสะท้อนอย่าง บันทึกรับเหตุการณ์ทำนองประวัติศาสตร์ แต่เป็นภาพสะท้อนประสบการณ์ของผู้ประพันธ์และ เหตุการณ์ส่วนหนึ่งของสังคม วรรณกรรม จึงมีความเป็นจริงทางสังคมสอดแทรกอยู่ด้วยเสมอ^๒ เพราะว่าวรรณกรรมเป็นผลงานอย่างหนึ่งของผู้ประพันธ์ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งในสังคม เนื่องจากว่าเมื่อแต่งวรรณกรรม ก็จะสื่อเรื่องราวและเหตุการณ์ต่างๆ จากความรู้และประสบการณ์ที่ พบเห็นลงในวรรณกรรม ด้วยเหตุนี้ วรรณกรรมกับสังคม จึงมีความสัมพันธ์กันในด้านคุณค่า ความรู้ ความเชื่อ และคตินิยมคำสอน รวมทั้งสำนวนโวหารในงานวรรณกรรมแต่ละประเภท ทั้งนี้ หากพิจารณาถึงคุณค่าของวรรณกรรมคำสอน จะเห็นว่า ใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการควบคุมสังคม ให้อยู่ในกรอบระเบียบ จารีต ประเพณีของสังคม ซึ่งนับว่าเป็นความฉลาดของปราชญ์ชาวอีสานที่

^๑ พระพุทธนิรมิต (สุนันท์ สุภาจาโร), “ชนะสันตะชาดก”, อ้างใน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, วรรณกรรมคำสอน โครงการส่งเสริมหอพุทธศิลป์ ลำดับที่ ๒, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์คัลลังนาวินวิทยา, ๒๕๔๘), หน้า ๑๕.

^๒ ทศวรรณ ไชยะกุล, วรรณกรรมศึกษา, (เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง, ๒๕๔๘), หน้า ๗๖.

ประยุกต์คำสั่งสอน ข้อห้าม” หรือความเชื่อต่างๆ ซึ่งแต่เดิมใช้เป็นตัวควบคุมหรือกำหนดพฤติกรรมของผู้คนในสังคม มารจนาเป็นบวรธรรมกรรม เพื่อใช้ย้ำเตือนและบังคับให้สังคมตั้งมั่นอยู่ในความสงบ มีระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ดังนั้น การศึกษาวรรณกรรมจึงเล็งการศึกษาสังคมได้ยาก ความรู้เกี่ยวกับสังคมอันเป็นที่เกิดของวรรณกรรมจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น^๔

สังคมไทยนั้น มีลักษณะที่แตกต่างในโครงสร้างจากสังคมในโลกตะวันตกอย่างมาก แม้ คนไทยในแต่ละภูมิภาคจะมีความแตกต่างในวัฒนธรรมและประเพณี แต่เอกลักษณ์ความเป็นไทยก็ ยังมีส่วนร่วมกันอยู่มาก เช่น คนไทยเชื่อว่า “ประเพณีไทยแท้แต่โบราณ ไครมาถึงเรือนชานต้อง ถอนรับ” ความเชื่อเช่นนี้ก็ตกทอดวัฒนธรรมของไทยมาเป็นเวลานาน นอกจากนี้ประเทศไทยยังมี วัฒนธรรมที่ตกทอดมาช้านานอื่นๆ อีก เช่น วัฒนธรรมการอบรมเลี้ยงดู ที่บิดามารดาไทยทุกระดับ จะเน้นเหมือนกัน คือ (๑) การควบคุมพฤติกรรมก้าวร้าวทางกายและวาจา (๒) ความกตัญญู และ ความจงรักภักดี (๓) ความเมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความเสียสละ ค่านิยมนี้ตกทอดในสังคมไทยเหมือนสังคมในตะวันออก โดยทั่วไปได้แก่ ค่านิยมการมีคารวะต่อผู้อาวุโส เป็นวัฒนธรรมที่ปฏิบัติกันต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน ลูกต้องเคารพพ่อแม่ น้องต้องเคารพพี่พี่พี่ พี่ต้องไม่เถียงผู้ใหญ่ คนไทยมีการดำเนินชีวิตแบบพี่ๆ น้องๆ ถ้าเป็นผู้ใหญ่ก็จะถูกเรียกว่า ลุง ป้า ตายาย ถ้าเด็กก็จะถูกเรียกว่า ลูก หลาน ฉะนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยจึงแตกต่างไปจากสังคมตะวันตก ชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยไม่ว่าจะเป็นการทำงานหรือความสัมพันธ์ในครอบครัวจึงมีลักษณะเหมือนคนไทย^๕

คุณค่าของวรรณกรรมคำสอนด้านผดุงสังคมให้เข้มแข็ง เช่น คำสอนเรื่องบุตรพึงเป็นผู้กตัญญูและเคารพต่อบิดามารดา

ตัวอย่างที่ ๑ คุณค่าของวรรณกรรมคำสอนที่ท่านประพันธ์ขึ้น โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์จากเรื่อง อินทนิลสอนลูก ดังตัวอย่างจากบทประพันธ์ เช่น

(๑) บัดนี้ พ่อจักสอนนางน้อย	นันทาให้เจ้าจื่อ เอานอ
ให้เจ้าจำคำสอน	จื่อเอามาเมื่อหน้า

^๓ ทวี ศรีแก้ว, “คติในการครองเรือนจากวรรณกรรมอีสาน”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), ๒๕๓๖.

^๔ เจตนา นาควัชระ, วรรณคดีวิจารณ์และวรรณคดีศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๓๓.

^๕ พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุษย์, มนุษย์สัมพันธ์, พิมพ์ครั้งที่ ๔ , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๘๕.

พ่อหากจุติแล้ว

ตายไปลดชั่ว

ศรีแจ่มเจ้า

เอาข้าวขอดแหวน พ่อเนอฯ

(หมายถึงว่า บิดาได้อบรมสั่งสอนนางนั้นทาผู้เป็นบุตรว่า ในอนาคตหากบิดาถึงแก่กรรมไปแล้วให้เก็บฟันไว้เป็นที่ระลึก)

(๒) อันหนึ่ง ปากพ่อแม่

หนักเกินธรณี

ไฟผู้แย่งบ

หากสืเอียงเมื่อหน้า

อันหนึ่ง เสือไหลแล้ว

ขอนยังคอมท่า

ไฟหากใหม่ป่าไม้

คอนเนื้อหากสียัง

(หมายถึงว่า คำพูดของบิดามารดามีความหนักแน่นยิ่งกว่าแผ่นดินเสียอีก หากบุตรธิดาคนใดเชื่อฟังและปฏิบัติตามแล้ว ย่อมมีความเจริญก้าวหน้าอย่างแน่นอน อุปมาเหมือนกับว่าเรือได้แล่นจากท่าไปแล้ว แต่ยังเหลือท่าเรืออยู่ฉะนั้น และอุปมาเหมือนไฟที่เผาไหม้ป่า แต่ยังเหลือคอนหรือพุ่มไม้เล็กๆ ให้ฝูงสัตว์ป่าได้อาศัย)

(๓) อันหนึ่ง สัพพัญญูเจ้า

นิรพานลดชั่ว ปางนั้น

ยังแต่ลูกศิษย์แก้ว

อานนท์เจ้าสืบมา พ่อแล้ว

อันหนึ่ง คนขอย่อง

ปราเกียรต์ทั้งโลก

ยังเล่ามีพระบาทตั้ง

คลองไว้สืบมา

(๔) พ่อหากจุติแล้ว

มรณาลดชั่ว ไปนั้น^๖

(หมายถึงว่า แม้พระพุทธรูปที่ตรัสรู้ทุกอย่างในโลก ก็จะต้องปลงพระชนม์สังขารไว้ในโลกนี้ คงเหลือไว้แต่พระสาวกเช่น พระอานนท์ เป็นต้น เพื่อสืบต่ออายุและหลักธรรมคำสอนแก่ชาวโลก พ่อเองก็เช่นเดียวกันก็ต้องตายไป คงมีแต่คำสอนทิ้งไว้ให้ลูกๆ เท่านั้น)

ตัวอย่างที่ ๒ คุณค่าของวรรณกรรมคำสอนที่ท่านกล่าวถึงการระมัดระวังด้านความคิดเห็นและคำพูดในการแสดงออกทางคำพูดที่ตนพึงรับผิดชอบต่อตนและบุคคลทางสังคมซึ่งตนเข้าไปพบปะแลกเปลี่ยนหรือสมาคมด้วย เพื่อป้องกันความคิดที่ผิด เช่น

(๑) บัดนี้ พ่อก็แย่งแก่นแก้ว

นางน้อยใหญ่สุด

ฟังเขอ สมสะอาดน้อย

นันทาทิพะยะฮูป พ่อเอ๋ย

พ่อจกบอกให้รู้

ยามเมื่อตาเห็น นี่เนอ

ทำคลองคน

อย่าโง่ใจลุ่ม

^๖ พระพุทธานุภาพ (สุนันท์ สุภาจาโร), “สันตะชนะชาดก”, อ้างใน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, วรรณกรรมคำสอน โครงการส่งเสริมหอพุทธศิลป์ ลำดับที่ ๒, หน้า ๓๕๕-๓๖๐.

(หมายถึงว่า บิดาได้อบรมสั่งสอนบุตรที่มีอายุน้อยกว่าคนอื่นว่า นันทาผู้เป็นหญิงงาม
จงฟังที่พ่อสอนให้ดี เมื่อเรายังหูตายังดีอยู่ ควรพิจารณาให้ถ่องแท้อย่าเป็นคนใจคดไม่ตรง)

(๒) อย่าได้ทำใจเพื่อง	เขาสอขมขึ้น
คำคืออย่าม่อตื้น	เสมอหน้าปากบาน นั้นเนอ
ใจให้คิดถึงพื้น	เสมอบัวยมหยั่ง
ใจให้อ่อนลึงฝ้าย	หลายลื้อยิดยาว

(หมายถึงว่า อย่าเป็นคนใจดำขาดเมตตาธรรมเหมือนเครื่องบระเพ็ดที่ขมไม่มีรสหวาน
ความคิดสติปัญญาจะต้องลึกซึ้ง เหมือนบัวที่มีสายยาวหยั่งลงไปใต้น้ำที่ลึกได้ จิตใจควรขาวหรือ
เป็นคนใจดีเหมือนกับฝ้ายที่ยืดหยุ่นได้ไม่ขาดง่ายจะนั้น)

(๓) ใจให้ขาวเสมอหน้า	คงกว้างใหญ่
อย่าได้เป็นสิ่งหม้อ	หมองเฝ้าทั่วคิง พ่อเนอ
ขามเมื่อวาจาต้าน	พอหนูหอมม่วน
ขามจักไขปากเว้า	อย่าพันเพิ่นหลาย ^๗

(หมายถึงว่า แม้จิตใจควรเป็นเหมือนน้ำ คือ เยือกเย็น ไม่ร้อน หากจะพูดหรือเจรจากับใครๆ
ควรพูดให้พอเหมาะพอดีไม่ควรพูดมากเกินไปจนฐานะหรือเป็นการข่มเหงคนอื่น)

ตัวอย่างที่ ๓ คุณค่าของวรรณกรรมคำสอนที่ท่านกล่าวถึงการรู้จักระวังคำพูดที่จะต้อง
เจรจาหรือพบปะบุคคลอื่นทางสังคม เช่น

(๑) อันหนึ่ง อย่าได้ธรรมนิยมเพื่อง	หัวเพื่องบักเซียงอิง นั้นเนอ
มักหากเส็งแต่ฮ้อง	ความเว้ามาโต แท้ตาย
ให้ค่อยพิจารณาแจ้ง	ธรรมเนียมนักปราชญ์
หากอยู่หากช่างเว้า	อรอวนม่วนหู

(หมายถึงว่า โดยปกติแล้ว การพูดกับคนอื่นพึงระวังการใช้คำพูดอย่างยิ่ง อย่าเป็น
เหมือนกับอึ่งอ่างดีแต่ร้องเสียงดัง เพื่อให้หัวกลัว แต่ต้องตายเพราะปากของตนเอง ควรพินิจให้ดีถือ
หลักการพูดของนักปราชญ์ เป็นคนช่างพูด ช่างเจรจา เป็นปากการพูด คือ พูดมีเหตุผลน่าฟัง)

(๒) เป็นที่ให้เพิ่นย่อง	ขอนางมกवाद นั้นเนอ
บัณฑิตเจ้า	สงวนสู้ชั้นชม พ่อเหล่า
อย่าได้ชั่วๆ ฮ้อง	เสมอากินเหยื่อ
อย่าได้เป็นคังนกไล่ฮ้อง	เสียงเข้มข่มแจ้ง นั้นเนอ

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖๐.

(หมายถึงว่า บุคคลควรเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนอื่นได้ ควรทำตามครรลองของบัณฑิตสังคมจึงจะสรรเสริญ อย่าเป็นแต่เพียงพุดดีแต่ไม่ทำเป็นแบบอย่าง ดุจดังกาที่กินเหยื่อก็เอาแต่ร้องไม่ขาดและดุจดังนางนกไส้ที่ขอร้องเสียงดังข่มสัตว์อื่นๆ)

สรุปผลการศึกษาได้ว่า การพุดดีว่าเป็นสิ่งที่สำคัญและมีความจำเป็นในการดำรงชีวิตของคนเรา เพราะว่าการพุดเป็นกระบวนการสื่อสารที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กับการดำรงชีวิต มนุษย์ได้ต่อสู้กับธรรมชาติและดิ้นรนเพื่อการมีชีวิตอยู่รอด โดยใช้การสื่อสารด้วยการพุดเป็นเครื่องมือช่วยให้ทำสิ่งต่างๆ เพื่อให้บรรลุผลตามที่ตั้งใจไว้ มนุษย์อยู่ร่วมกันได้เป็นชนเผ่า เป็นสังคม เป็นประเทศชาติ ก็ด้วยการสื่อสารระหว่างกัน เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจและสร้างจุดมุ่งหมายร่วมกัน การสื่อสารด้วยการพุด จึงเป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้เพื่อสร้างและพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกัน เป็นสิ่งที่ช่วยให้มนุษย์รักกัน ห่วงใยกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในอีกด้านหนึ่ง ก็เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ไม่พอใจซึ่งกันและกัน เกลียดชังกัน และเป็นศัตรูกันได้

๔.๑.๒ ด้านอนุรักษ์และส่งเสริมองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น

สภาพของวัฒนธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งแวดล้อมและสังคม เพราะมนุษย์เป็นผู้สร้างวัฒนธรรม วัฒนธรรมใดที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงก็จะเป็นวัฒนธรรมที่ตายไปในที่สุด^๔ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์อย่างปัจจุบัน สภาพสังคมและวิถีชีวิตได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมาย มนุษย์ซึ่งอยู่ในสังคมก็สร้างวัฒนธรรมใหม่ๆ ขึ้น โดยมีแนวโน้มของการประสมประสานกันมากขึ้น หรือโดยการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพชีวิตและสังคมของมนุษย์ จึงเกิดการกระจายวัฒนธรรมจากถิ่นหนึ่งไปสู่อีกถิ่นหนึ่ง แต่การเปลี่ยนแปลงก็จะยังไม่เป็นไปอย่างทั่วถึงในระดับเดียวกัน ซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นกันอยู่ในปัจจุบัน

คุณค่าของวรรณกรรมคำสอนด้านอนุรักษ์และส่งเสริมองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ท่านประพันธ์ขึ้น เช่น วรรณกรรมคำสอนเกี่ยวกับเทศกาลงานไหมประจำจังหวัดขอนแก่น ตัวอย่างเช่น

เห็นว่าคนเขานั่นอาศัยกันได้เป็นหมู่ ในคำสอนเป็นผู้รู้เฝ้าสอนไว้ให้ฟังกัน สอนสูงไปกว่านั้นกะต้องฟังไผมัน อาศัยกันบางคราวแต่ที่จำเป็นแท้ ขอให้แปลความนี้ตีความให้กระจ่าง คั่นหนิทางเส้นเค้าเลขสิเว้าออกต่างกัน เลขสิติดอยู่หั้นสิจมอยู่วังวน

^๔ สนิท สมักรการ, การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕๑-๑๕๒.

บุญกุศลไผมันแบ่งกันบมิได้ เชิญฟังไปทางหน้าชาวประชน้องพี่ ผลความดีที่ก่อไว้
สืบทอดให้สูงเจริญฯ

(หมายความว่า มนุษย์เราจะต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน จึงจะมีความเจริญก้าวหน้าทาง
สังคมได้ และจะต้องรู้จักทางเจริญ คือ การหมั่นทำบุญกุศลเอาไว้ให้มาก อีกอย่างหนึ่ง บุญก็แบ่ง
แจกกันไม่ได้ควรทำเอง)

เมื่อนี้ขออนุญาตเ็นผู้มาที่ขวงานใหม่ ให้ภูมิใจให้สาธุผู้ที่มางานนี้ สิบมีนพื้น
ปฐพีหลายที่ มีแห่งเดียวแต่ก่อนนี้มีได้อยู่ทั่วไป ปิละเพื่อเพิ่นบอกไว้มีคู่เสียวมงคล
ต้องเป็นคนมีนัตะต่อกันจ้งหาพ้อ ได้มาขอมายี่นมารังสรรค์มาแต่แม่ม มีแสดงมาก
ล้นคนเห็นแล้วอ้อมโน พานบายศรีใหญ่ไ้ตั้งโคดเด่นเป็นทิวแถว ออกจาก
แนวความคิดที่กลั่นหามาได้ เฮ็ดด้วยใจใสกล้ามมีศรัทธาล้นเปี่ยม เรื่องของเทียมเพิ่นบ่
เว้าหาเอาแท้ ตั้งแต่จริงอันไค่สวอย่างยังเป็นที่หนึ่งในงาน กรรมการเอามาโชว์ให้ผู้
มาได้แลจ้อง อันที่สองสามนั้นเรียงนำกันมีป้ายอยู่ เชิญไปดูอยู่หั้นชมเชยนั้นกะอยู่
ดอม อันมีคนนั่งล้อมเป็นสวดขอของบายศรี ถัดไปมีพระเถรนั่งประพรมน้ำมนต์ด้วย
มีคนอวยพรให้ทำขวัญผูกแขนเสียว ใจแน่นเหนียวดั่งด้ายจ้งทำให้ฮักกันฯ

(หมายความว่า เทศกาลงานใหม่จังหวัดขอนแก่นในปีี้ กรรมการได้จัดงานอย่าง
ยิ่งใหญ่ เห็นได้จากการรักษาประเพณีผูกเสียว คือ เพื่อนที่อยู่ต่างหมู่บ้าน โดยมีพิธีบายศรีสู่ขวัญและ
นิมนต์พระสงฆ์มาประพรมน้ำพุทธมนต์ เพื่อเป็นสักขีพยานและเป็นสิริมงคลอีกด้วย โดยมีมุ่งให้เกิด
ความปรองดอง ความสามัคคีในหมู่ประชาชนที่ไปมาหาสู่กันในการทำธุรกิจร่วมกัน)

นอกจากนั้นมีประกวดลำกลอน กล่อมลูกนอนกลอนผญา โหวดแคนซอฮู้เชิญ
มาดให้มันถ้วน จัดขบวนถือป้ายแห่ ฟังเสียงแตรระนาดฆ้อง หินพร้อมขลุ่ยพิณ
สีลปะทุกชิ้นในปีหนึ่งมาเส็งกัน สรรักญญ์ทำวัตรสวดมนต์เส็งก้อง เส็งทำนองเส็ง
ห้าว ตบกลองยาวออกท่า ทำลีลาอ่อนช้อย สาวน้อยแต่ละคน กรรมการเพิ่นค้นหา
ของเก่าคิ่นมา เพื่อรักษาของดีถิ่นอีสานเอาไว้ ประเทศไทยเฮานี้มีของดีได้อวดท่าน
มีอีสานท่อนั้นที่ทำได้ลิ้นเขา^๕

(หมายความว่า นอกจากนั้น เทศกาลงานใหม่จังหวัดขอนแก่น ยังได้ประกวดการร้อง
สรรภัญญะ เพื่อรักษาประเพณีอันดีงามของชาวอีสานไว้ให้อนุชนสืบต่อๆ กันไป)

^๕ พระครูสุเทพสาครคุณ (สุนันท์ สุภาจาโร), พญาคำทองสอนไพร, อ้างใน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, สูดยอดวรรณกรรมอีสาน, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์พระธรรมจันทร์, ๒๕๔๒),
หน้า ๑๕๓.

๔.๑.๓ ด้านส่งเสริมจิตวิญญาณ

มนุษย์เรานั้น มีการแสดงทาง กาย วาจา เพราะสืบเนื่องมาจากจิตที่อยู่ภายในที่เป็นตัวกำหนดวิถีทางของการดำเนินชีวิตในปัจจุบันและอนาคต โดยที่พฤติกรรมแสดงออกนั้นเป็นการทำงานแบบลูกโซ่ หมายถึงว่า พฤติกรรมในอดีตย่อมส่งผลต่อพฤติกรรมในปัจจุบันและพฤติกรรมในอนาคต ซึ่งจะวนเวียนอยู่เช่นนี้ตราบใดที่บุคคลนั้นยังมีกิเลสที่จะนำไปสู่ความทุกข์และความสุขทางใจได้ ส่วนพฤติกรรมในธรรมชาติของพรอยด์เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกทางกายภาพทั้งหมด หมายถึงบุคคลนั้นมีความสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมที่ทั้งดีและไม่ดี พฤติกรรมเหล่านี้พรอยด์ให้ความสำคัญอยู่ ๒ ส่วนคือ (๑) โครงสร้างทางจิตได้สำนึก (๒) แรงขับพื้นฐาน จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม ถ้ามีการประพฤติดีที่ไปตามทำนองคลองธรรมก็ย่อมมีประโยชน์ต่อชีวิตของตนเองและสังคม^{๑๑}

คุณค่าของวรรณกรรมคำสอนที่ท่านประพันธ์ขึ้น ในแง่ที่มีอิทธิพลด้านจิตวิญญาณของมนุษย์เรา เช่น

“อย่าเอาจัวควายไปเลี้ยงในวัด บาปชดองถึงเนื้อ

ให้ค่อยยำแย่งย่าน อารามสงฆ์พุทธบาท

แม่นจีช้างม้าเลาะเขตอารามสงฆ์ก็ดี

ให้ค่อยขอมือนบไหว้อย่างอารามกว้าง”^{๑๒}

(หมายความว่า วัดเป็นศาสนสถานที่บุคคลทุกคน ควรเคารพ จึงไม่ควรนำสัตว์เลี้ยง เช่น โคและกระบือไปเลี้ยงในวัด ควรยำเกรง เพราะเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ เป็นที่ประดิษฐานรอยพระพุทธบาทที่สำคัญในการกราบไหว้ของพุทธศาสนิกชน แม้แต่การจีช้าง ม้า เลาะไปตามกำแพงวัด ก็เป็นการไม่สมควรกระทำ แต่ควรยกมือไหว้)

^{๑๑} พระมหาวศุภวดี ฐิตินนฺโต, “การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องพฤติกรรมของมนุษย์ในพุทธปรัชญากับซิกมันด์ ฟรอยด์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๘.

^{๑๒} พระครูสุเทพสาครคุณ (สุนันท์ สุภาจาโร), พญาคำกองสอนไพร่, อ่างใน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, สดุดยอวรรณกรรมอีสาน, หน้า ๑๕๓.

๔.๑.๔ ด้านเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พุทธธรรมหรือการประกาศพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์โดยตรง เพราะพระสงฆ์มีชีวิตที่เนื่องด้วยผู้อื่นจึงต้องตอบแทนผู้มีอุปการคุณ ดังมีพุทธพจน์ที่ปรากฏในสมณสัญญาสูตร^{๑๒} คำสอนที่ให้ภิกษุสำนักและตระหนักรู้เตือนใจตนในความเป็นสมณะอยู่เสมอว่า สมณะนั้นมีชีวิตที่ต้องอาศัยผู้อื่น หรือในพหุการสูตร^{๑๓} ที่พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงการตอบแทนที่พระสงฆ์พึงมีต่อคฤหัสถ์ หรือชาวบ้านที่ได้ทำอุปการคุณต่างๆ โดยเฉพาะได้อุปถัมภ์บำรุงด้วยปัจจัย ๔ ซึ่งเป็นปัจจัยหลักสำหรับพระภิกษุ ได้แก่ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะและเภสัชขบิหาร เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว สงฆ์ก็ควรแสดงกลับให้เป็นอุปการคุณแก่ชาวบ้านเช่นกัน ซึ่งไม่ใช่การตอบแทนด้วยปัจจัย ๔ แต่ด้วยการแสดงธรรมอันงาม ในเบื้องต้น ในท่ามกลาง และในที่สุด ถ้าหากเป็นไปอย่างนี้ หมายถึงทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์เกื้อกูลกัน ได้แก่คฤหัสถ์เกื้อกูลด้วยอามิสทานต่อบรรพชิต ๆ เกื้อกูลอนุเคราะห์ด้วยธรรมทาน ชีวิตก็จะประเสริฐและสามารถผ่านพ้นกิเลส ดำเนินชีวิตอยู่ในแนวทางที่เกษมสุข พุทธพจน์ดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นหลักการใหญ่และหน้าที่หลักของพระสงฆ์ ดังปรากฏในทิส ๖ คือ (๑) ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว (๒) สอนให้ตั้งอยู่ในความดี (๓) อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม (๔) ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง (๕) ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง และ (๖) บอกทางสวรรค์ให้^{๑๔}

คุณค่าของวรรณกรรมคำสอนด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ท่านประพันธ์ขึ้น เรื่อง “ชนะสันตะชาดก” ในบางตอนต่อไปนี้

“ให้เจ้าคิดหาฐู	เอาถ้อนชูอัน
แต่นั้น สัพพัญญูเจ้า	เทศนาแล้วอย่า
ฉันทมากเคี้ยว	อิงเท็งอยู่เย็น
แต่นั้น ปัสเสนไหว	นาโถหาเหตุ
ขอมือยกใส่เกล้า	วอนไหวเทศนา
ขอพระเทศนาให้	สอนไปหลายสิ่ง
ให้เป็นดังสุริเยศขึ้น	เสียงแจ่มส่องไส นั้นเทอญ
ให้ทั้งหลายฐู	วันคืนเข้าคำ จริงเทอญ”ฯ
“ทุกวันคืนคือเข้า	ถ้าเหวกกว้างมีดมัว

^{๑๒} อัง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๐๑/๒๐๘.

^{๑๓} บ. อิติ. (ไทย) ๒๕/๒๘๗/๒๕๓.

^{๑๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๐๔/๑๒๒.

พระยาก็อัญชลินบ นั่งฟังพุทธโธเจ้า
 แต่นั้น สัพพัญญูเจ้า เทศนาสอนสั่ง
 เอาดีเต พาราณสีด้าน เป็นเค้าสืบไป”^{๑๕}

(หมายความว่า บทกลอนข้างบนนี้ มุ่งประสงค์ให้ผู้ฟังทราบ ว่า แม้แต่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา พระพุทธองค์ก็ทรงโปรดแสดงพระธรรมเทศนาแก่ปวงชน เห็นได้จากทรงแสดงธรรมโปรดพระเจ้าปัสเสนทิโกศล ขณะเดียวกันพระองค์ก็ทรงธรรมอย่างสงบให้ความเคารพต่อพระธรรมที่ทรงแสดง เพราะว่าพระธรรมเป็นประดุจแสงอาทิตย์ที่ฉายแสงไปยังโลกมนุษย์ให้สว่างไสวภายในจิตใจของบุคคล)

จากกรณีนี้ จะเห็นว่า ผู้ประพันธ์ได้กล่าวถึงเหตุการณ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าในอดีตไปสู่พระราชของแว่นแคว้นต่างๆ มีพระเจ้าปัสเสนทิโกศล เป็นต้น จึงเป็นการยืนยันได้ว่า วรรณกรรมนี้ มีนัยสำคัญของการเผยแผ่หลักธรรมไปยังพุทธศาสนิกชนได้เป็นอย่างดีอีกหนทางหนึ่ง

๔.๒ ความสำคัญของวรรณกรรมคำสอน

วรรณกรรมคำสอน ถือว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญของปราชญ์อีสานที่ได้นำหลักธรรมะเข้าไปสอดแทรกเอาไว้ เพื่อเป็นการอบรม สั่งสอน ปลุกฝัง อุปลัษย์ให้บุตรหลานในท้องถิ่นรู้จักกตัญญูรู้คุณผู้อุปการคุณ เช่น บิดามารดา พระสงฆ์มหาเถระในวัด สอนให้มีความซื่อสัตย์สุจริต รู้จักประกอบอาชีพที่เหมาะสมเว้นการงานมิโทษหรืองานทุจริตต่างๆ สอนให้รู้จักขยันหมั่นเพียรอดทนต่อสู้กับความลำบาก สอนให้เป็นคนที่ว่าง่ายสอนง่าย และสอนความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักผู้ใหญ่คือบุคคลที่ตนควรให้ความเคารพอ่อนน้อมในครอบครัว สิ่งเหล่านี้ ผู้ประพันธ์ได้พยายามแทรกคุณธรรม จริยธรรมเอาไว้อย่างชาญฉลาด เพื่อให้ผู้อ่านวรรณกรรมซึมซาบสิ่งที่ดีงามไว้ในตนเอง

ดังนั้น หากมองอย่างถี่ยวนแล้ว จะเห็นว่า วรรณกรรมคำสอนที่พระราชประสิทธิ์คุณ (สุนันท์ สุภาจาโร) ได้ประพันธ์ขึ้นและปริวรรตให้เหมาะสมแก่ยุคสมัยบ้าง ล้วนเป็นคุณูปการต่อเด็กและเยาวชน ประชาชนที่สนใจทั่วไปทั้งในแง่ของศาสนา การถ่ายทอดภูมิปัญญาจากวรรณกรรมไปสู่คนรุ่นหลัง เป็นภาพที่สะท้อนวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นที่ถูกพันกันมาตามลำดับ นอกจากนั้น วรรณกรรม ยังเป็นเครื่องอบรมสั่งสอนให้บุตรหลานเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ เป็นการถ่ายทอด

^{๑๕} พระพุทธนิสารมณี (สุนันท์ สุภาจาโร), “สันชนะชาดก”, อ้างใน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, วรรณกรรมคำสอน โครงการส่งเสริมหอพุทธศิลป์ ลำดับที่ ๒, หน้า ๓๓-๓๔.

ประวัติศาสตร์ของกรุ่นก่อนไปสู่คนหลังได้อย่างลงตัว อีกทั้งให้ความรู้ ความฉลาดในอารมณ์ในแง่ของการศึกษาแก่ผู้อ่าน เพราะทำให้ได้อรรถรสในวรรณกรรม ได้ทราบประวัติความเป็นมาต่างๆ ของเนื้อเรื่อง เช่น สังข์ศิลป์ชัย ธรรมดาสอนโลก ท้าวกำพร้าวจันทร์สมุทร ชนະສັນທະชาดก เป็นต้น ล้วนให้คุณค่าต่อการดำเนินชีวิตที่สร้างสรรค์ทั้งสิ้น เพราะเป็นการสอนให้คนทำความดี ละเว้นความชั่ว ให้รู้จักโทษของการละเมิดต่อศีลธรรม จาริต ประเพณีที่งดงามของหมู่ชนที่รวมกันเป็นหมู่คณะ โดยเฉพาะชาวอีสาน จึงถือว่า วรรณกรรมเหล่านี้ มีผลต่อวิถีชีวิตอย่างมากในแง่ด้านจิตใจและความประพฤติของตนเอง

๔.๒.๑ ความสำคัญในแง่ศาสนา

ในสังคมท้องถิ่นอีสานนั้น ความคิดความเชื่อหลักในสังคมนั้นผูกพันอยู่กับแนวคิดเรื่องพุทธศาสนาและความเชื่อในเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ (Supernatural) คือ สิ่งที่อยู่เหนือเหตุผลใช้กฎเกณฑ์และวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Methods) ตรวจสอบหรือพิสูจน์ไม่ได้ ในทัศนะของนักวิทยาศาสตร์แล้วสิ่งที่เหนือธรรมชาติเหล่านั้นเป็นเรื่องมมาย ที่ทำให้รูปแบบของสังคมมีลักษณะคงตัว (Static) มากกว่าการเคลื่อนไหว (Dynamic) ทำให้คนในสังคมเป็นแบบอนุรักษ์นิยม (Conservative)^{๑๖} ซึ่งการมีลักษณะดังกล่าวนี้ปิดกั้นการมีความคิดสร้างสรรค์ และความคิดที่แตกต่างออกไปจากความคิดหรือระบบคิดในวาทกรรมกระแสหลัก ทำให้คนเรายอมรับเอาบทบาทในตำแหน่งสถานภาพหนึ่ง ๆ มาปฏิบัติและให้เป็นไปเพื่อความคาดหวังของคนในสังคมอย่างเชื่องๆ ซึ่งในแง่มุมหรือในมิติที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องมิติทางวัฒนธรรมนี้ ผู้ศึกษาจะได้กล่าวถึงสถานภาพและบทบาทของทั้งชายและหญิงในมิติทางด้านวัฒนธรรมและความเชื่อดังกล่าวนี้อย่างไร

จะเห็นคำสอนในแง่มุมที่ขัดเกลากให้ผู้หญิงนั้นชอบการทำบุญ และได้สั่งสอนให้อยู่ในศีลในธรรมให้ดำเนินชีวิตตามแบบอย่างของคนเฒ่าคนแก่ และให้คอยปรนนิบัติรับใช้แก่คนเฒ่าคนแก่ เพื่อที่ผลที่ได้รับก็คือบุญกุศลที่จะตามานั่นเอง แต่ในแง่ของการเข้าใกล้บุญกุศลแล้ว เพศชายจะได้เปรียบมากกว่าเพศหญิง เพราะในศาสนาพุทธเถรวาทที่ถือว่าเป็นทั้งศาสนาและวัฒนธรรมและธรรมเนียมปฏิบัติ รวมถึงเป็นบรรทัดฐานในการดำรงชีวิตในภาคพื้นทวีปเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น ผู้หญิงในศาสนาพุทธมีความด้อยกว่าผู้ชาย เพราะผู้หญิงไม่สามารถบวชเป็นพระได้ ซึ่งในคัมภีร์ที่กล่าวมานั้นได้ชี้ให้เห็นช่องทางการเข้าถึงศาสนาหรือเข้าถึงสิ่งที่เรียกว่า “บุญ” นี้ โดยการที่ผู้หญิงนั้นต้องประพฤติตนให้ใกล้ชิด และคอยปรนนิบัติพระรวมถึงคนเฒ่าคนแก่เท่านั้น แต่

^{๑๖} อภิศักดิ์ โสมอินทร์, โลกทัศน์อีสาน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กาฬสินธุ์ : ประสานการพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๑๑๘.

การบวชเป็นพระนั้นถือเป็นบุญกุศลอันยิ่งใหญ่ ทำให้สถานภาพทางเพศของเพศหญิงนั้นมักถูกกดทับด้วยการปฏิบัติต่อเขาในรูปแบบเพศที่ ๒ และสิ่งที่กวีในวรรณกรรมเรื่องอินทนิยานสอนลูกนั้นตอกย้ำอยู่บ่อย ๆ ก็คือสิ่งที่ต้องการให้ลูกสาวของตนซึ่งเป็นเพศหญิงนั้นรักษาศีล และหมั่นทำบุญนั้นอาจเกี่ยวเนื่องกับความคิดที่ว่า คนในท้องถิ่นเชื่อว่าการที่ตน/คนอื่นเกิดมาเป็นผู้หญิงนั้นเป็นเพราะว่าเขาเหล่านั้นไม่ได้ทำบุญสะสมไว้มากพอในชาติที่แล้ว ซึ่งความเชื่อดังกล่าวนั้นก็ยังไม่แน่ว่าหรือส่งเสริมชุดคำอธิบายที่ว่า ผู้ชายเท่านั้นที่สามารถบวชเป็นภิกษุสงฆ์ได้ และเมื่อเป็นดังกล่าวก็น่าเท่ากับว่าเพศชายเท่านั้นที่สามารถเข้าถึงสิ่งที่เรียกว่า “บุญ” นี้ได้ง่ายกว่าเพศหญิง เห็นได้ว่าสถานภาพทางเพศกับความเชื่อทางศาสนานั้นเกี่ยวข้องกันและส่งผลกระทบต่อคนที่มีสถานภาพทางเพศที่ไม่เหมือนกันนั้นได้รับโอกาสที่แตกต่างกันตามไปด้วยดังที่กล่าวมาแล้วนั้น เช่นแม้ว่าผู้หญิงจะสามารถบวชเป็นภิกษุณีได้ แต่แม้สีในภาพของผู้หญิงที่นุ่งขาวห่มขาวนั้นก็ถูกมองในแง่ลบเนื่องจากการมีสถานภาพที่ไม่ชัดเจนและมีความกำกวม เพราะถูกมองว่าไม่ใช่ทั้งผู้หญิงธรรมดาและไม่ใช่ทั้งนักบวชด้วย และมีคุณค่าที่ด้อยกว่าผู้หญิงที่ชอบทำบุญด้วยซ้ำ การมองว่าผู้ชายต้องเสียสละอย่างมากในการออกบวชเพราะต้องใช้ชีวิตสันโดษ แต่ผู้หญิงนั้นไม่ได้มีการเสียสละมากเท่ากับผู้ชาย เหล่านี้ก็แสดงให้เห็นถึงโอกาสและความคาดหวังที่สังคมมีต่อสถานภาพต่างๆ ที่แตกต่างกัน

อย่างไรก็ตาม หากเรามองในแง่มุมมองของพฤติกรรมที่ส่งเสริมการคงอยู่ของวัฒนธรรมและศาสนาแล้ว กลับพบว่าเพศหญิงเป็นเพศที่มีบทบาทอย่างมากในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคงอยู่และดำเนินไปของศาสนาและวัฒนธรรม ในงานของปรานี วงษ์เทศ ซึ่งให้เห็นว่า มีผลการศึกษา/วิจัยทางชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Research) มากมายที่สังเกตว่าในชนบทไทยผู้หญิงนั้นมีความสนใจในการที่จะเข้าวัดฟังธรรม ถวายอาหารพระ และปฏิบัติตามศีล ๕ มากกว่าผู้ชาย ซึ่งในความเป็นจริงก็คือ ประเพณี และวัฒนธรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนานั้นสามารถเจริญรุ่งเรืองและคงอยู่ได้ ก็เพราะการอุทิศตนของหญิงชาวบ้าน ที่เป็นทั้งผู้เตรียมอาหารถวายพระและส่งเสริมให้ลูกชายบวช เพื่อยึดอายุของพุทธศาสนาและวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาโดยตลอด เมื่อเราพิจารณาข้อมูลจากข้างต้นและโยงเข้ากับตัวบทที่ยกตัวอย่างมาในก่อนหน้านี้เกี่ยวกับการสอนสั่งให้เพศหญิงนั้นรักษาศีลและประพฤติตนตามหลักศาสนาแล้ว วรรกรรมดังกล่าวมีอำนาจในการกำหนดบทบาทของเพศหญิงในแง่มุมมองเกี่ยวกับศาสนาและวัฒนธรรมอยู่พอสมควร^{๑๑}

^{๑๑} นภาพร พิมพัชรเมธากุล, วรรณกรรมคำสอนจากคัมภีร์ไบเบิลอิสานเรื่อง (อินทนิยานสอนลูก) / ปริวรรตคัดลอก, (ขอนแก่น : ศูนย์วิจัยพหุลักษณะ สังคมลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๘), หน้า ๓๐-๓๕.

ค่านิยมของความเป็นหญิงในสังคมอีสานนั้นต้องเป็นผู้ที่รักษาวลสงวนตัวไม่โจ่ง่ายหลายชู้ และเมื่อตอนที่ยังเป็นสาวอยู่นั้นก็ต้องรักษาวลสงวนตัว ถ้าไม่มีคู่ครองต้องรักษาคณให้บริสุทธิ์ ซึ่งแง่มุมดังกล่าวนี้เป็นแง่มุมของค่านิยมที่เกี่ยวกับเรื่องเพศในงานศึกษาของสุกัญญา หาญตระกูล พบว่าค่านิยมของคนที่อยู่ในพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ผู้หญิงที่ดีนั้นต้องรักษาพรหมจารี มีความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อสามี และมองว่ามีแต่ผู้หญิงที่เลวเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์ทางเพศกับผู้ชายมากกว่าหนึ่งคน ดังเช่นตัวอย่างในเรื่องอินทนิลสอนลูกนี้ว่า “อันนิ่งอย่าได้โลพาพ่นคันหา มักพาบ มันบ่เป็นแวนแกวอย่าได้ลำแยง” ซึ่งเป็นคำที่สอนผู้หญิงว่า อย่ามักมากในกาม หรือคบหาชายหลายคน แต่ในแง่มุมที่เป็นข้อห้ามสำหรับผู้ชายนั้นกลับห้ามแต่เฉพาะว่าไม่ให้มีความสัมพันธ์ทางเพศกับผู้หญิงที่มีสามีแล้วเท่านั้น

ดังนั้น ในการบันทึกถ่ายทอดภูมิปัญญาวัฒนธรรมอีสาน มักจะอยู่ภายใต้กรอบความคิดของเพศชายและจะมีจำนวนน้อยมาก และวรรณกรรมส่วนใหญ่ที่เป็นลายลักษณ์อักษรยังถือว่าเป็นสมบัติของชนชั้นนำ ในส่วนที่เป็นวรรณกรรมพื้นบ้าน ผู้มีสร้างวรรณกรรมเหล่านั้นก็ล้วนเป็นพระภิกษุหรือผู้ที่บวชเรียนมาแล้ว หรือกล่าวได้ว่าเป็นผู้ชายทั้งสิ้น ซึ่งในลักษณะของสังคมอีสานนั้นไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีและหรือแบบแผนปฏิบัติรวมทั้งบรรทัดฐานทางสังคมอื่นใด โดยมากแล้วก็จะอิงอยู่กับความเชื่อสองอย่างที่มีลักษณะผสมผสานกัน คือระหว่างความเชื่อของพุทธศาสนากับความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณ ซึ่งความเชื่อเหล่านี้สัมพันธ์แนบแน่นและผสมกลมกลืนกันกับวิถีชีวิตทางสังคมของคนอีสาน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ อาจส่งผลสำคัญต่อทั้งสถานภาพและทั้งบทบาทในทั้งทางเพศและทางสังคมของเพศชายและเพศหญิงได้^{๑๔}

ตัวอย่างวรรณกรรมคำสอนที่ท่านประพันธ์ไว้ในเรื่อง “ชนะสันทะชาดก” ความตอนหนึ่งที่สอนเรื่องหญิงชายให้ตระหนักคำสอนทางพระพุทธศาสนาไว้ว่า^{๑๕}

“จาอ่อนน้อม	คำฮ้ายบ่มี
จากล่าวด้น	เสียงอ่อนหวานหู
ทำตัวถนอม	คร่อมคลองย่ำยัน
ก็ท้อเอาตัวเว้น	ในกรรมทั้งแปด”

^{๑๔} ธวัช ปุณโณทก, วรรณกรรมอีสาน, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๖), หน้า ๓๕๒.

^{๑๕} พระพุทธนิสารมณี (สุนันท์ สุภาจาโร), “ชนะสันทะชาดก”, อ้างใน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, วรรณกรรมคำสอน โครงการส่งเสริมหอพุทธศิลป์ ลำดับที่ ๒, หน้า ๓๑.

(หมายความว่า การพูดเจรจา ควรใช้คำไพเราะอ่อนหวาน ปราศจากโทษ พูดให้มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่และคนอื่น คือ พูดให้เกียรติคนอื่น ไม่ข่มเหงน้ำใจ เป็นหนึ่งในศีลทั้ง ๘ ข้อที่ควรประพฤติปฏิบัติตาม)

“บ่เล่นซู้	เมียช้อนท่านผู้ได้
บ่โลกเลี้ยว	ลัทธิของ เพิ่นนั้น
บ่ตัวบ่ดวงพราง	ให้เพิ่นชังกันแท้
บ่ฆ่าสัตว์แท้	มีใจฮักยิ่ง”

(หมายความว่า พึงเว้นจากการละเมิดคุ้มครองของบุคคลอื่น เว้นลักขโมยสิ่งของๆ ท่านโดยไม่ใช่ของตนเอง เว้นโกหกหลอกลวง หรือดัดแปลงให้บุคคลอื่นเสียหาย เว้นประทุษร้ายต่อชีวิตคนและสัตว์อื่น แต่ควรมีใจเมตตาธรรม)

“บ่หยิ่งเว้า	ลวงเลี้ยวล่าความ
บ่อหยาบช้า	เกินฮึดคลองธรรม
บ่จาคำเสกเส็น	ว่าโตดีแท้
บ่กินเหล้า	สุราเว้นจาก”

(หมายความว่า เว้นการใส่ร้ายป้ายสีคนอื่น เว้นพูดคำหยาบ พูดจาอวดตนเองละเมิดศีลธรรมอันดีงามของประชาชน เว้นสิ่งเสพติด หรือสุรายาเมาทุกชนิด)

“ให้รักษาศีลฟังธรรมภาวนาอยู่ใ้ๆ ผูกนี้ประเสริฐ แท้ตาย	
ผูกนี้เป็นทางเท่า	นิรพานสนุกยิ่ง จริงแท้แล้ว
หายโศกเศร้า	คำฮ้ายชู้ฮั้น
ไฟผู้อุปฐากเจ้า	พ่อแม่ตายาย”ฯ

(หมายความว่า บุคคลพึงรู้จักเข้าวัด ฟังธรรม รู้จักปฏิบัติธรรม เพราะเป็นวิถีทางสายกลางให้บุคคลบรรลุถึงความพ้นทุกข์ทั้งปวง คือ พระนิพพาน หายทุกข์โศกต่างๆ หมดสิ้น และควรดูแลเอาใจใส่ต่อบุพการีชน และบุคคลในครอบครัว เช่น ตา ยาย เป็นต้น)

๔.๒.๒ ถ้ายทอดภูมิปัญญา

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยหรือที่เรียกกันอย่างเข้าใจง่ายๆ ว่า “ภาคอีสาน” นี้ ผู้ศึกษาเห็นว่า เป็นภูมิภาคที่มีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนาน ซึ่งเห็นได้จากอารยธรรมอันเก่าแก่ เช่น บ้านเชียง เป็นต้น นั่นคงจะพอเป็นเครื่องยืนยันถึงการเกิดขึ้นของสังคมมนุษย์ที่มีมาอย่างยาวนานในผืนแผ่นดินดังกล่าวนี้ อันอาจทำให้เกิดอารยธรรม และระเบียบแบบแผนในการดำรงชีวิต และการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ที่เคยมีมาอย่างยาวนานได้ จากการที่มีวิวัฒนาการยาวนานดังกล่าวก็ทำให้เกิดวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่หลากหลาย ซึ่งบางครั้งการเกิดขึ้นของ

ระบบความคิดที่ประกอบสร้างขึ้นเป็นสิ่งที่เรียกว่า วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีเหล่านี้ ก็อาจจะอยู่ภายใต้ระบบความคิดอะไรบางอย่างในแต่ละสังคมแต่ละช่วงเวลา และอาจก่อเกิดขึ้นมาเพื่อรับใช้อุดมการณ์ (Ideology) หรือแนวคิดลัทธิบางอย่างก็ได้ กล่าวคือ ความเป็นผู้หญิงที่ปรากฏในสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ความรับรู้และความคาดหวังที่สังคมมีต่อผู้หญิง สะท้อนผ่านทางสถานภาพ บทบาท คุณธรรม และคุณสมบัติบางอย่างที่ผู้หญิงถูกคาดหวังว่า ควรจะเป็นหรือควรมี การที่จะศึกษาและทำความเข้าใจต่อความรับรู้และความคาดหวังเหล่านั้นให้ใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด จำเป็นต้องศึกษาผ่านทางเอกสารทางประวัติศาสตร์ ทั้งที่เป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์ และทางวรรณกรรมต่าง ๆ แม้ว่าแหล่งข้อมูลทั้งสองจะมีข้อจำกัดอยู่ เพราะคนที่มีความรู้ทางหนังสือและเป็นผู้บันทึกเรื่องราวต่างๆ ในอดีต ล้วนเป็นเพศชาย^{๒๐}

ตัวอย่างวรรณกรรมคำสอนที่ท่านประพันธ์ไว้ในเรื่อง “พระดิศรียาม” ความตอนหนึ่งที่สอนความกตัญญูที่ลูกควรปฏิบัติต่อแม่หรือมารดาตั้งบทประพันธ์ที่ถ่ายทอดไว้ว่า^{๒๑}

พวกดิฉันพร้อมกันมา	ถึงสภาในวันนี้
เพื่อจะมาสวดดี	คุณมากมีของมารดา
สิบสองสิงหาคม	ไทยนิยมให้วันทา
บุญคุณของมารดา	น้อมบูชากันทุกคน
บุญคุณท่านล้นเหลือ	ท่านเอื้อเพื่อบุตรของตน
น่านมมีค่าล้ำ	ลูกทุกคนขอจดจำ
ได้ดูแลค้ำกษิรา	ของมารดาเกินหมื่นคำ
มีค่าสูงเลิศล้ำ	สุดจะพร่ำจะพรรณนา
วันนี้ขอประกาศ	เลียดทุกหยาดแม่ให้มา
แม่ให้แก้วเงินทอง	ให้อยู่ท้องสิบเดือนฟรี
ป้อนข้าวและป้อนน้ำ	อยู่เวรยามได้อย่างดี
ดูเที่เฝ้าก็มี	กอดได้ดีทุกโมงยาม
ไม่เลือกเสาร์อาทิตย์	ดูไม่ปิดแม้แต่สาม
ลูกขอกราบงาม ๆ	คุณแม่นี้มีมากจริง

^{๒๐} ธวัช ปุณโณทก, วรรณกรรมอีสาน, หน้า ๓๕๓-๓๕๔.

^{๒๑} พระพุทธิสารมุนี (สุนันท์ สุภาจาโร), “พระดิศรียาม”, อ้างใน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ชีวิตและงานจากจินตภาพของพระพุทธิสารมุนี (สุนันท์ สุภาจาโร), (ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๘), หน้า ๑๗.

สิ่งของพร้อมกายา ที่นำมาทุก ๆ สิ่ง
 ราคาอาจน้อยจริง แต่มากยิ่งด้วยน้ำใจ

๔.๒.๓ สะท้อนการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น

ความสำคัญของวรรณกรรมคำสอน ให้คุณค่าทางปัญญาความคิดและการสร้างสรรค์ โดยเฉพาะในแง่ความรู้ ความคิดในด้านประเพณี วัฒนธรรม สภาพความเป็นอยู่ และการดำรงชีวิตของชาวอีสาน^{๒๒}

ตัวอย่างวรรณกรรมคำสอนที่ท่านประพันธ์ไว้ในเรื่อง “นำเที่ยวขอนแก่น” ความตอนหนึ่งที่สะท้อนถึงการดำรงชีวิตของชาวเมืองขอนแก่นเมื่อถึงคราวมีเทศกาลงานไหมประจำปี ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้^{๒๓}

บัดนี้ข้าจะกล่าว ถึงเรื่องราวเมืองหมอแคน
 ชื่อจริงคือขอนแก่น เป็นดินแดนศรีวิไล
 ขามแก่นนามพระธาตุ สวยสะอาดเป็นหลักใจ
 สีเหลี่ยมและสูงใหญ่ ตั้งอยู่ในเขตน้ำพอง

(หมายถึงว่า ชีวิตประชาชนชาวขอนแก่นหรือเมืองหมอแคน เป็นแดนที่เจริญก้าวหน้า มีพระธาตุขามแก่นที่ลือชาม ตั้งอยู่ในอำเภอน้ำพอง)

ใช้เป็นสัญลักษณ์ คนรู้จักทั่วทั้งผอง
 ขอนแก่นเป็นเมืองทอง เชิญพี่น้องไปเที่ยวชม
 เสียงแคนดังเสนาะ เสียงไพเราะน่าภิรมย์
 อบอวลและชวนชม กลางสายลมเหลืองดอกคูณ

(หมายถึงว่า เมืองขอนแก่น ใช้พระธาตุขามแก่นเป็นสัญลักษณ์ของเมือง จึงขอเชิญไปเที่ยวให้สนุกสนาน ฟังดนตรีไพเราะ โดยเฉพาะเสียงแคน พร้อมดอกคูณสีเหลืองอร่าม)

ผ้าไหมเมืองชนบท สีสวยสดมีมากมูล
 รัฐตั้งให้เป็นศูนย์ เชิญอุดหนุนเมื่อผ่านไป
 ถ้าหากได้ผูกเสี่ยว ยามไปเที่ยวจะสุขใจ

^{๒๒} สุพรรณ ทองคล้าย, “ลักษณะร้อยกรองพื้นถิ่นอีสาน”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔), หน้า ๒๒.

^{๒๓} พระพุทธิสารมณี (สุนันท์ สุภาจาโร), “นำเที่ยวขอนแก่น”, อ้างใน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ชีวิตและงานจากจินตภาพของพระพุทธิสารมณี (สุนันท์ สุภาจาโร), หน้า ๒๐-๒๑.

แก่นนครศรีวิไล เป็นบึงใหญ่แลสุดตา

(หมายถึงว่า เมืองขอนแก่น ยังมีผ้าไหมที่สวยงาม อยู่ที่อำเภอชนบท มีงานผูกเสี่ยว มีที่
เที่ยวสำคัญ คือ บึงแก่นนครอีกด้วย)

กระดุกไดโนเสาร์	สัตว์ที่เราเที่ยวค้นหา
ภูเวียงเป็นทีมา	บนยอดผาสัตว์ล้านปี
เหรียญทองชือก้องโลก	สมรักษ์โชคได้เป็นศรี
ในรอบของสี่ปี	ไทยเรามีอิสานนำ

(หมายถึงว่า มีสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญทางประวัติศาสตร์ คือ กระดุกไดโนเสาร์ที่อำเภอ
ภูเวียง และมีนักมวยลือชา ชื่อ สมรักษ์ คำสิงห์ ได้เหรียญทองโอลิมปิก)

ขอนาทัวร์ขอนแก่น	ฟังเสียงแคนชมหมอลำ
ผูกเสี่ยวมีประจำ	นิยมทำคันธนู
แข่งเรืออยู่ในบึง	งามสุดซึ่งตระการตา
มีเจดีย์งามสง่า	สูงเสียดฟ้าทั้งสององค์

(หมายถึงว่า อยากขอเชิญท่านทั้งหลายไปเที่ยวเมืองขอนแก่น ที่มีงานประเพณีผูกเสี่ยว
หรือเพื่อนชมหมอลำ แข่งเรือในบึงแก่นนคร มีพระธาตุเจดีย์ที่สูงตระหง่านตาทั้ง ๒ องค์ นิยมเริ่ม
งานกัน ในเดือน ธันวาคม ของทุกปี)

วัดธาตุวัดหนองแขว	นำหน้าแขวงไม่มีลง
การเรีนก็มั่นคง	จุดประสงค์ปริญญา
ประภัสสรและวิเวก	คู่นี้เอกการศึกษา
วิเวกต้นตำรา	จัดศึกษาธรรมเนียม

(หมายถึงว่า ขอนแก่น มีวัดสำคัญต่างๆ คือ วัดธาตุพระอารามหลวง วัดหนองแขว
พระอารามหลวง มีเจดีย์ ๕ ชั้น เป็นที่ศึกษาของพระภิกษุสามเณรทั้ง ๒ แห่ง จนจบปริญญา
โดยเฉพาะวัดธาตุ เป็นต้นตำรับการเรียนบาลีและนักธรรมที่มีชื่อเสียงของขอนแก่น)

วัดโพธิ์กรรมฐาน	โพธิสารคนรู้ดี
โบสถ์ใหญ่สองชั้นมี	ร่มรื่นดีควรไปชม
ตุ้มภูมิมามากมาย	ตั้งเรียงรายน่าภิรมย์
ขอเชิญไปเยี่ยมชม	ที่วัดอุบลสุโขภา

(หมายถึงว่า สำนักปฏิบัติธรรมที่มีชื่อเสียงในขอนแก่น คือ วัดโพธิ์โนนทัน โดยพระ
ครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลาณโณ) พระวิปัสสนาจารย์ที่ลือนาม สร้างโบสถ์ ๒ ชั้นไว้และมีรูป
ปรีสนาธรรมต่างๆ ให้คนได้ดูชมกัน จึงขอเชิญไปทัศนะและวัดอุบลารามก็สวยงามยิ่ง

๔.๒.๔ เป็นการอบรมสั่งสอน

วรรณกรรมอีสานนั้น ทำให้เกิดการอบรมสั่งสอนสมาชิกในสังคม โดยการใช้ภาษา เป็นสื่อการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมหมู่บ้าน ย่อมต้องมีกฎระเบียบ บรรทัดฐาน ว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด สมาชิกของสังคมจะเรียนรู้กฎเกณฑ์ต่างๆ เหล่านี้ได้ด้วยการอบรม สั่งสอนจากผู้อาวุโสกว่า การ อบรมสั่งสอนดังกล่าวจำเป็นต้องใช้ภาษาเป็นสื่อกลาง ดังนั้น คนอีสานจึงนำสิ่งที่ต้องการจะอบรม สั่งสอนสมาชิกในสังคมมาแต่งเป็นพญา บทกลอน กลอนลำ เป็นต้น เพื่อให้จดจำได้ง่าย และไม่ดู เป็นการจงใจที่จะสั่งสอนหากแต่เป็นการบอกกล่าวโดยอ้อม^{๒๔}

ตัวอย่างวรรณกรรมคำสอนที่ท่านประพันธ์ไว้ในเรื่อง “บุญประจำเดือนชาวอีสาน” เพื่อเป็นการอบรมให้ประชาชนรู้จักเข้าวัดฟังธรรม บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ส่วนรวม ดังคำ ประพันธ์ต่อไปนี้^{๒๕}

พวกเราชาวอีสาน	ชอบทำทานเป็นประจำ
จิตใจใฝ่ในธรรม	ไม่ถ่วงล่าประเพณี
ทำบุญแต่ละเดือน	ไม่เชยเชื่อนในรอบปี
รักษาได้อย่างดี	เพราะว่ามีมาช้านาน

(หมายถึงว่า ชาวอีสาน มักทำบุญเสมอๆ ทุกเดือนไม่ขาด คือ ให้ท่านรักษาศีลเจริญ จิตภาวนามาเป็นเวลาที่ยาวนานแล้ว)

เดือนอ้ายบุญเข้ากรรม	เดือนยี่ทำบุญคุณหลาน
เดือนสามพาลูกหลาน	มาจัดงานบุญข้าวจี
ต่อมาบุญพระเวส	มาฟังเทศน์ในเดือนสี่
เดือนห้าร้อนกาย	จัดให้มีบุญสงกรานต์

(หมายถึงว่า เดือนอ้ายบุญเข้ากรรม เดือนสองบุญคุณหลาน เดือนสามบุญข้าวจี เดือนสี่ บุญผ้าเวส เดือนห้าบุญสงกรานต์)

ต่อมาถึงเดือนหก	ฝนก็ตกมาตามกาล
พวกเราพาลูกหลาน	มาจัดงานบุญบั้งไฟ

^{๒๔} พิมพ์ รัตนคุณศาสน์, ลักษณะคำประพันธ์อีสาน, (ขอนแก่น : ศูนย์วัฒนธรรมอีสาน, ๒๕๓๔), หน้า ๑๒๖.

^{๒๕} พระพุทธนิสารมุนี (สุนันท์ สุภาจาโร), “บุญประจำเดือนชาวอีสาน”, อ้างใน, มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ชีวิตและงานจากจินตภาพของพระพุทธนิสารมุนี (สุนันท์ สุภาจาโร), หน้า ๒๒.

พร้อมกับบวชลูกหลาน หลายหมู่บ้านแห่กันไป

ฟังเชิงบุญบังไฟ ทำทานไปสนุกดี

(หมายถึงว่า เดือนหกบุญบังไฟ ให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลพร้อมกับบวชลูกหลานกิน
ทานเพื่ลดเพลินจิตใจ)

เดือนเจ็ดบุญเบิกบ้าน ตามตำนานอีสานมี

กำจัดภัยออกหนี บ้านเมืองมีความสมบูรณ์

เดือนแปดเข้าพรรษา ชาวประมาทเกื้อหนุน

เดือนเก้าเราแทนคุณ เราทำบุญประดับดิน

(หมายถึงว่า เดือนเจ็ดทำบุญเบิกบ้านหรือขับไล่สิ่งจิงไรอุบาทว์ต่างๆ ออกจาก
หมู่บ้านและชุมชนของตนเอง ให้บ้านเมืองอุดมสมบูรณ์ เดือนแปดบุญเข้าพรรษา เดือนเก้าบุญข้าว
ประดับดินอุทิศกุศลแก่เปรตชนที่ล่วงลับไปแล้ว)

เดือนสิบบุญข้าวสาก หามาฝากเรื่องของกิน

พี่น้องเราทั้งสิ้น มาคอยกินจากพวกเรา

วันเพ็ญเดือนสิบเอ็ด งานพิเศษตื่นแต่เช้า

ตักบาตรกิจของเรา บุญไม่เบาวันเทโว

(หมายถึงว่า เดือนสิบเอ็ดทำบุญสลากภัต อุทิศถึงผีบรรพบุรุษที่พลัดพรากไปสู่ปรโลก
เมื่อถึงวันออกพรรษาก็ทำบุญตักบาตรเทโวโรทนะหรือวันพระเจ้าเปิดโลก)

แรมสิบเอ็ดขึ้นสิบสอง เราเห็นซองเป็นโหล ๆ

กฐินงานใหญ่โต องค์พุทธโรบัญญัติมา

ขอเชิญร่วมทำบุญ เพื่อค้ำจุนศาสนา

มากน้อยก็ไม่ว่า ตามศรัทธาแต่ละคน

(หมายถึงว่า เดือนสิบสองมีบุญกฐิน ซึ่งถือว่าเป็นกาลทาน บุคคลควรทำอย่างยิ่ง เพราะ
มีเวลาที่จำกัดและถือว่าหากได้ทำบุญกฐิน ผู้นั้น จะมีบุญมาก เป็นการค้ำจุนพระพุทธศาสนาให้อยู่
คงนานถาวร แต่ควรทำตามกำลังศรัทธาของตนเอง)

๔.๒.๕ ถ่ายทอดประวัติศาสตร์

ความสำคัญของวรรณกรรมคำสอน หากมองในแง่ของการถ่ายทอดประวัติศาสตร์ จะเห็นว่า ให้คุณค่าด้านข้อมูลบางประการแก่ผู้สนใจจะศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา เพราะวรรณกรรมอีสานสามารถสะท้อนภาพชีวิตของชาวอีสานได้เป็นอย่างดี^{๒๖}

ตัวอย่างวรรณกรรมคำสอนที่ท่านประพันธ์ไว้ในเรื่อง “ประวัติอักษรไทย” เพื่อเป็นการถ่ายทอดประวัติศาสตร์ด้านภาษาไทยแก่อนุชนรุ่นหลัง ดังคำประพันธ์ต่อไปนี้^{๒๗}

“อักษรไทยแต่เก่าครั้งพ่อขุนราม	อักษรของสยามเพิ่นนำมาใช้
ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่สามกลุ่มพอดี	อักษรกลางนั้นมีเก้าโตทำได้
อักษรสูงเฮ็ดให้สิบเอ็ดพอดี	อักษรต่ำนั้นสองโหลถ้วนๆ
รูปทรงได้สัดส่วนเบียดบ่งสูง	เอาสระมาปรุปร้อยเสียงตามนั้น”

ฯลฯ

อักษรธรรมไทยน้อยอักษรขอมเคื้อท่าน
เห็นมานานหาเดือนปีไปได้แต่มีใช้อยู่ทั่วไป
เพิ่นใช้เขียนเอาไว้ควไม่ไผ่และใบลาน
ใช้หลักจารปลายแหลมหัวแม่มือเข้าหาซ้อน
เขียนอักษรไทยน้อยอักษรธรรมให้คนอ่าน
लगคนจารใส่ก้อนหินแน่นแผ่นหนา
เทิงหน้าผาอยู่ในถ้ำจิตรกรรมบรรยายเรื่อง
ภาพนิทานแต่ละเรื่องเขียนไว้ให้อ่านนำ
อักษรธรรมมักสืใช้เขียนคำสอนพุทธศาสนา
ผู้เพิ่นเป็นปราชญ์นั้นปันให้ต่างกัน
คติธรรมว่านั่นเพิ่นมักก่ายด้วยไตรธรรม
ส่วนพวกวรรณกรรมโลกเฮาชาวบ้าน ฯลฯ

^{๒๖} พิเชษฐ เดชผิว, เบิ่งสังคมวัฒนธรรมอีสาน : เท่งร้องเท่งเล่น, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แม็ค, ๒๕๔๘), หน้า ๔๐-๔๑.

^{๒๗} พระพุทธนิสารมุนี (สุนันท์ สุภาจาโร), “ประวัติอักษรไทย”, อ้างใน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ชีวิตและงานจากจินตภาพของพระพุทธนิสารมุนี (สุนันท์ สุภาจาโร), หน้า ๒๖.

จากข้อความบทประพันธ์ข้างบนนี้ จะเห็นว่า การถ่ายทอดวรรณกรรมสามารถทำได้หลายวิธี เช่น จารึกไว้ในถ้ำ ที่หน้าผาสูงชัน ดินไม้ไฟ ใบลาน เป็นต้น ทั้งที่เป็นอักษรไทยและอักษรธรรม โดยมีการจารึกคำสอนสำคัญทางพระพุทธศาสนาเพื่อบอกประวัติความเป็นมาของเรื่องราวต่างๆ ผ่านวรรณกรรม แต่นิยมใช้อักษรธรรมในการจารึกเอาไว้

๔.๒.๖ ความสำคัญในแง่การศึกษา

ความสำคัญของวรรณกรรมคำสอน หากมองในแง่ของการศึกษา พบว่า ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแก่สังคมด้วยกลวิธีการรจนาของกวีตามภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงมีลักษณะบางอย่างที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอีสาน เช่น คำสอย ผญา นอกจากนั้น ยังให้คุณค่าเชิงทักษะวิจารณ์และการเปรียบเทียบอันจะเป็นประโยชน์ในด้านการศึกษาภาษาไทยและวิชาอื่นๆ ในเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ เป็นการเพิ่มพูนวิจารณญาณของผู้อ่านได้เป็นอย่างดี^{๒๘}

ตัวอย่างวรรณกรรมคำสอนที่ท่านประพันธ์ไว้ในเรื่อง “ให้รู้จักบริหารทรัพย์สิน” เพื่อเป็นการให้คำปรึกษาหรือให้ความรู้ แก่ผู้ที่จะครองเรือนให้มีร่ำรวยสาธุธรรมที่ดีสำหรับประพฤติปฏิบัติ อันจะทำให้ตนและคู่ครองมีความสุข ดังคำประพันธ์ต่อไปนี้^{๒๙}

อันหนึ่ง บัณฑิตฮู้ขอหญิงผู้ประเสริฐ จรงคาย
ใจแผ่กว้างภริมย์ช้อยชอบธรรม
คันเจ้า มีเงินให้ปุ่นเป็นสามส่วน
ส่วนหนึ่งนั้นสงวนไว้สืบเชื้อน
ส่วนหนึ่งวางเวนให้มหาเถรทานทอด
ส่วนหนึ่งช้อยพี่น้องฝูงใกล้คู่เชื้อน
ยามเมื่อ เบื่องวงสาหลายแห่ง
แบ่งพูดไว้เมื่อกำแม่ผัว
ถมคุณไว้ตามครองอันก่อ่ง ฯลฯ

^{๒๘} ทวี ศรีแก้ว, “คติในการครองเรือนจากวรรณกรรมอีสาน”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), ๒๕๓๖.

^{๒๙} พระครูสุเทพสาครคุณ (สุนันท์ สุภาจาโร), “พญาคำกองสอนไพร่”, อ้างใน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, สูดยอวรรณกรรมอีสาน, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์พระธรรมจันทร์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕๓.

ตัวอย่างที่ ๒ สอนหญิงให้ศึกษาถึงหน้าที่ของตนเอง^{๓๐} เช่น

แม่หญิงให้เขียนสู้จิต สายดำหูก แท้เนื้อ
เขียนเลียงม้อน ทอผ้าดำไหม
ตัดเสื้อผ้าเขียนหีบ ปักเสว
ทั้งข้อมไหมผูกฝ้ายเขียนเอี แต่งสี เจ้าเอย
เขียนทั้งแกงหุงต้มของกินปั้นจี ฯลฯ

(หมายถึงว่า เขียนสู้ หรือ ผู้หญิงควรจะศึกษาเรียนรู้ด้านการศิลปอาชีพครองเรือนให้
มาก เช่น เรียนทอผ้า เลียงตัวหมอน ทำไหม ผูกไหม ข้อมสีผ้าชนิดต่างๆ ทำอาหาร หุงต้ม และงาน
ครัวอื่นๆ ก็ควรศึกษาให้เข้าใจ จะได้ครองเรือนไม่บกพร่อง)

ตัวอย่างที่ ๓ สอนให้พ่อบ้านจะต้องศึกษางานบ้าน^{๓๑} เช่น

เจียรระไนแก้วเขียนสู้แต่งขาย
ช่างตีเหล็กตีทองลื้อเสียมแปงสร้าง
ตีเงินคำแก้วขันโอไทรภาชน์
ทั้งแสงฆ้องทองห้าวหล่อกระดิ่ง
โปงलगก้อง จิกขอ หมากกะແหร่ง ฯลฯ

(หมายถึงว่า พ่อบ้านพึงศึกษาสำเนียงในหน้าที่การงานของตนเอง เช่น งานเจียรระไน
แก้ว การตีเหล็ก ทองคำ ทำลื้อ เสียม อุปกรณ์การเกษตร การตีขันเงิน ทำฆ้อง หล่อกระดิ่ง ทำ
โปงलग ตระขอใส่คำโคและกระบือ เป็นต้น พึงศึกษาให้เข้าใจในการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของ
ตน)

สรุปผลการศึกษา

ผลงานด้านการประพันธ์วรรณกรรมคำสอนที่พระราชประสิทธิคุณ (สุนันท์ สุภาจาโร)
ได้สร้างสรรค์ขึ้นมา ด้วยความวิริยะอุตสาหะมุ่งมั่นและทุ่มเท ทั้งผลงานที่ประพันธ์เป็นร้อยแก้ว
เช่น พุทธประวัติ และผลงานที่ประพันธ์เป็นร้อยกรอง เช่น ลำซิ่งสู้ กลอนสรภัญญ์ ลำทางยาว เตี้ย
กลอนแปด เป็นต้น รวมทั้งผลงานด้านการปริวรรตวรรณกรรมคำสอนที่ต้นฉบับเดิมเป็นอักษร
ธรรมและอักษรไทยน้อยมาเป็นภาษาถิ่นอีสาน นอกจากจะก่อให้เกิดการสืบต่อองค์ความรู้และภูมิ
ปัญญาที่แฝงไว้ในวรรณกรรมเหล่านั้นให้คงอยู่แล้ว ผู้อ่านหรือผู้ฟังยังจะได้รับความบันเทิงทั้งด้าน

^{๓๐} พระพุทธิสารมุนี (สุนันท์ สุภาจาโร), อ้างใน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยา
เขตขอนแก่น, ชีวิตและงานจากจินตภาพของพระพุทธิสารมุนี (สุนันท์ สุภาจาโร), หน้า ๑๐๑.

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๓.

อรรถรสทางภาษาและเนื้อหา พร้อมทั้งซึมซับรับเอาแง่คิดคติธรรมในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม ถูกต้อง และได้เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ และสังคมในอดีต ที่ท่านได้ ถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาเหล่านั้น โดยการสร้างสรรค์ผลงานด้านการประพันธ์วรรณกรรม คำสอนในรูปแบบต่างๆ ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในเอกราชทางภาษา ปลุกจิตสำนึกรักและหวงแหนถิ่นฐานมาตุภูมิของตน เรียกได้ว่าเป็นผลงานวรรณกรรมคำสอนที่ทรงคุณค่าต่อสังคมและประเทศชาตินานาประการ ทั้งเป็นการผดุงสังคมให้เข้มแข็ง อนุรักษ์และส่งเสริมองค์ความรู้และภูมิปัญญาให้คงอยู่ ช่วยส่งเสริมจิตวิญญาณ และเป็นการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อันเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้คงอยู่สถาพรสืบไป

หากปราศจากผลงานวรรณกรรมต่างๆ ทั้งที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะหรือวรรณกรรมลายลักษณ์แล้ว สังคมของมนุษย์ก็คงตกอยู่ในความมืดบอด ว้างเปล่า ไร้ซึ่งสามัญสำนึกและตัวตน เพราะไม่มีสิ่งบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมา ไม่มีสิ่งนำพาไปสู่แสงสว่างคือการดำเนินชีวิตที่ดีงาม วรรณกรรมจึงเป็นเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีต ชี้แจงแถลงไขถึงปัญหา และนำพาสู่ทางออก เกิดการพัฒนาทางจิตวิญญาณ แล้วถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาเหล่านั้น ไปสู่อนุชนรุ่นต่อไป ดังนั้น ผลงานด้านการประพันธ์วรรณกรรมคำสอนที่พระราชพิธีพืชมงคล (สุนันท์ สุภาจาโร) ได้สร้างสรรค์ขึ้นมา จึงมีความสำคัญต่อสังคมและประเทศชาติอย่างยิ่ง ทั้งในแง่ของศาสนา เป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญา สะท้อนการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น เป็นการอบรมสั่งสอน และมีความสำคัญในแง่ของการศึกษา จึงเป็นการเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ให้คงอยู่ถาวรสืบไป